

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

І.В. БОГДАН,
к.е.н., Інститут економіки та прогнозування НАН України

Роль іноземних інвестицій у розвитку державно-приватного партнерства*

У статті проаналізовано тенденції розвитку інвестиційної діяльності у глобальному середовищі. Досліджено зміни в характері прямих іноземних інвестицій та їхню роль у розвитку нових форм інвестиційної діяльності. Зосереджено увагу на проблемах розвитку державно-приватного партнерства у країнах із низьким та середнім рівнем доходів. Підготовлено рекомендації щодо напрямів державної політики з активізації державно-приватного партнерства в національних умовах.

Ключові слова: інвестиції, прямі іноземні інвестиції, державно-приватне партнерство, інфраструктура.

В статье проанализированы тенденции развития инвестиционной деятельности в глобальной среде. Исследованы изменения в характере прямых иностранных инвестиций и их роль в развитии новых форм инвестиционной деятельности. Сосредоточено внимание на проблемах развития государственно частного партнерства в странах с низким и средним уровнем доходов. Подготовлены рекомендации относительно направлений государственной политики по активизации государственно частного партнерства в национальных условиях.

Ключевые слова: инвестиции, прямые иностранные инвестиции, государственно-частное партнерство, инфраструктура.

Keywords: investment, foreign direct investment, public-private partnership, infrastructure.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції в розвитку світової економіки обумовлюються зміною характеру інвестиційної діяльності. Зокрема, визначальною рисою сьогодення

є зміна якісного змісту інвестиційного процесу, який пов'язаний як із трансформацією пріоритетів інвестування, так і зі зміною форм та методів організації інвестиційної діяльності. На перший план виходять інвестиції, спрямовані в конкурентоспроможність економічного зростання на основі принципів сталого розвитку. В зв'язку з цим змінюється галузева спрямованість інвестиційних потоків, модифікуються організаційні форми реалізації інвестицій, впроваджуються перспективні механізми інституційного партнерства. При цьому пріоритетними стають напрями інвестування, пов'язані із розвитком людського капіталу та збереженням навколишнього середовища.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемам змін характеру інвестиційних процесів у глобальному середовищі присвячені праці таких відомих вчених, як В. Геєць, Т. Єфименко, К. Павлюк, І. Запатріна, Є. Черевиков, О. Степанова, І. Голкін, О. Сімсон, Е. Енгель та багатьох інших.

Нові пріоритети світового економічного розвитку широко підтримуються міжнародними організаціями. Як стверджують фахівці ЮНІКТАД, «наразі у світі назріла необхідність впровадження нового покоління політики, в основі якої лежать інтегральне зростання і сталий розвиток» [1]. Таким чином розв'язання проблем забезпечення конкурентоспроможного зростання породжує нові виклики перед політичними діячами як на національному, так і на міжнародному рівні. В зв'язку з цим актуальним завданням стає вироблення рекомендацій

* Стаття підготовлена в рамках відомчої тематики Інституту економіки та прогнозування НАН України «Публічно-приватне партнерство як складова стратегії співробітництва держави з міжнародними організаціями та транснаціональними компаніями».

для державних службовців, що відповідають за прийняття управлінських рішень у сфері інвестування щодо забезпечення вкладу інвестицій у процес сталого розвитку.

Мета статті – обґрунтувати рекомендації щодо напрямів державної політики з питань залучення іноземних інвестицій в економіку України на умовах активізації державно-приватного партнерства.

Вклад основного матеріалу. Нові завдання інвестиційної політики потребують нових відповідей. Розв'язання проблем сталого розвитку на державному рівні вимагає формування комплексної інвестиційної політики як складової масштабної стратегії розвитку, впровадження завдань сталого розвитку в національну законодавчу базу та підвищення ефективності заходів, що стосуються інвестицій. На міжнародному рівні назріла необхідність відображення принципів сталого розвитку в міжнародних інвестиційних угодах для оптимізації співвідношення прав і обов'язків між державою та інвесторами, а також для більш ефективного управління складною системою існуючих міжнародних інвестиційних угод, число яких продовжує зростати у всьому світі.

Досягнення цілей сталого розвитку неможливе без наявності ефективної інфраструктури, здатної забезпечувати як зростання виробничих потужностей, так і розв'язання проблем соціального благоустрою. Наразі у світовій практиці саме інструмент державно-приватного партнерства (ДПП) стає важливим засобом для розвитку інфраструктури, особливо в країнах, що розвиваються. Однак забезпечення належної ефективності реалізації ДПП-проектів у країнах з ринками, що формуються, стикається з проблемами неадекватності наявного інституційного середовища для реалізації інвестиційних проектів, необхідності реформування системи регуляторної діяльності держави, розвитку правового забезпечення нових форм інвестиційної діяльності, захисту прав власності, проектного та інженерно-технічного забезпечення реалізації інвестиційних проектів.

У даному контексті реалізація міжнародних інвестиційних угод, пов'язаних із залученням іноземного капіталу в інфраструктурні сфери економіки, є вагомим стимулом консолідації національної інвестиційної політики на досягнення цілей сталого розвитку.

Поточна динаміка іноземних інвестицій у світовому масштабі

Світові тренди прямих іноземних інвестицій (ПІІ) протягом останніх років не відзначаються стабільністю. Так, якщо у 2011 році спостерігалася зростання обсягів притоку ПІІ (на 17%), то у 2012 році відзначалася вже зворотна тенденція – скорочення на 18%. Однак у 2013-му та подальших роках ЮНКТАД очікує відновлення позитивної динаміки приросту ПІІ на рівні 7–13% у рік (див. табл.).

За підсумками 2012 року річний приріст глобальних ПІІ становив \$1,32 трлн., що становить 67% від їх пікового обсягу 2007 року (максимального рівня за всю історію спостережень). При цьому накопичений обсяг іноземного капіталу у світовому масштабі досяг свого чергового максимуму – \$23,6 трлн., що втричі перевищує рівень 2000 року і в десять разів – 1990 року.

Зниження притоку ПІІ в 2012 році відбулося на фоні уповільнення темпів економічного зростання в країнах, що розвиваються, та падіння прибутків транснаціональних корпорацій (при продовженні зростання їх доходів з продажу).

Притік прямих іноземних інвестицій уповільнився в усіх основних групах країн, і особливо у групі країн із розвиненими економіками. Притік інвестицій до розвинених країн скоротився на 32% (\$561 млрд.). У країнах, що розвиваються, приріст ПІІ скоротився лише на 4% і становив \$703 млрд. Приріст ПІІ в країні з перехідними економіками також зменшився на 10% і становив \$87 млрд. Наразі країни, що розвиваються, та країни з перехідними економіками становлять 52% та 6% відносно загальносвітових ПІІ відповідно. Таким чином, дана група країн завдяки тривалій тенденції приросту ПІІ, що спостерігалася у них у докризовому періоді, а також враховуючи суттєве гальмування інвестиційних процесів у розвинених економіках світу, значно посилила свою роль у формуванні майбутнього міжнародного економічного середовища.

Поява економічної невизначеності в 2012–2013 роках, яка пов'язана зі зниженням темпів зростання в країнах з ринками, що формуються, створює ризики щодо очікування позитивної тенденції ПІІ в найближчій перспективі. Однак, незважаючи на триваючі наслідки світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 років і триваючої кризи суверенних боргів, фахівці ЮНКТАД очікують продовження активізації інвестиційної активності в найближчій перспективі: кумулятивний темп приросту прямих інвестицій за 2013–2015 роки має становити 133,3%.

Чинником потенційного нарощування ПІІ в найближчій перспективі є капітал транснаціональних корпорацій (ТНК), які нині контролюють 80% світової торгівлі. Обсяг міжнародного виробництва ТНК збільшується, однак вони, як і раніше, утримуються від суттєвого інвестування, продовжуючи накопичувати заощадження. За даними ЮНКТАД, у 2012 році у іноземних філіях ТНК було зайнято 72 млн. робітників (зростання на 6% проти попереднього року) та вироблено продукції на суму \$26 трлн. (зростання на 7%). Економічна діяльність ТНК забезпечила 2,3 відс. пункти реального приросту світового ВВП у 2012 році.

ТНК сформували рекордний обсяг заощаджень обігових коштів, які донині не спрямовувалися на інтенсивне наро-

Глобальні тренди прямих іноземних інвестицій (притік інвестицій)

Показник	2011	2012	2013 (оцінка)	2014 (прогноз)	2015 (прогноз)
Обсяг прямих іноземних інвестицій, \$ трлн.	1,65	1,35	1,45	1,60	1,80
у % до попереднього року	117%	82%	107%	110%	113%

Джерело: [2].

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

щування інвестицій. За оцінками ЮНКТАД, обсяг грошових коштів ТНК на кінець 2012 року становив більш ніж \$5 трлн., у тому числі доходи, що зберігаються за кордоном.

Дані по 100 найбільших ТНК показують, що в умовах фінансової кризи вони не здійснюють інтенсивні інвестиції у виробничі активи і поглинання (особливо закордонні) і надають перевагу здійсненню операцій з оборотним капіталом (приріст активів ТНК у 2012 році становив лише \$300 млн., або 2,5% від попереднього року, в тому числі зовнішніх – 0,8%). Останнім часом намітилася тенденція щодо скорочення виробництва (обсягів продажу та зайнятих) в іноземних філіях ТНК на користь їх національних підрозділів (у 2012 році 100 найбільших ТНК із розвинених країн світу скоротили обсяги продажів іноземних філій на 2,1% та зайнятих – на 0,7% при одночасному зростанні зазначених показників у національних підрозділах на 0,7% та 6,8% відповідно).

Відновлення нестабільності на міжнародних фінансових ринках, що спостерігається в 2013 році, буде продовжувати заохочувати ТНК до проведення операцій з оборотними коштами, таких як виплата дивідендів або зниження рівня заборгованості.

Однак «навіс» грошових коштів, що сформувався в ТНК, може надати поштовх майбутньому збільшенню прямих іноземних інвестицій. Наразі з \$5 трлн. заощадженого капіталу ТНК, за оцінкою ЮНКТАД, більш ніж \$500 млрд. знаходяться в інвестиційних фондах і можуть трансформуватися в інвестиційний капітал.

Одним із чинників позитивних очікувань щодо тенденцій ПІІ є також значний потенціал для розвитку, зосереджений у так званих суверенних фондах добробуту (СФД), а також у державних транснаціональних корпораціях.

Суверенні фонди добробуту є інвестиційними фондами, які знаходяться у власності сектору державного управління. СФД створюються сектором державного управління для до-

сягнення макроекономічних цілей і володіють, розпоряджаються або управляють активами з метою виконання фінансових завдань, використовуючи різні інвестиційні стратегії, в тому числі інвестуючи кошти в іноземні фінансові активи. СФД мають найрізноманітнішу правову, інституційну і управлінську структуру. Вони є різноманітною групою, що складається з бюджетних стабілізаційних фондів, ощадних фондів, корпорацій з інвестування резервів, фондів розвитку і пенсійних резервних фондів без прямих пенсійних зобов'язань.

СФБ можуть співпрацювати в партнерстві з урядами приймаючої країни, інститутами фінансування розвитку або приватними інвесторами та вкладати кошти в розвиток інфраструктури, сільського господарства і промисловості, в тому числі у напрямі капіталізації «зеленої» промисловості.

Обсяг ПІІ, здійснених державними ТНК у 2012 році, становив \$145 млрд., а СФД – \$20 млрд. Разом це становить понад 12% глобальних потоків ПІІ. Як державні ТНК, так і СФД переважно зосереджені у країнах, що розвиваються. При цьому, якщо цілями ПІІ державних ТНК є, як правило, сфера природних ресурсів та стратегічних активів (зокрема, технології, інтелектуальна власність та торгові марки), то сферами реалізації ПІІ СФД є переважно фінанси, нерухомість, будівництво і житлово-комунальна інфраструктура.

Слід зазначити, що сукупний обсяг коштів, накопичених у 73 СФД, за оцінкою ЮНКТАД, сягнув понад \$5,3 трлн. за підсумками 2012 року.

Іноземні інвестиції у сфері інфраструктури країн з низьким та середнім рівнем доходів

У світовому масштабі активність приватних інвесторів у сфері інфраструктурних проектів, які реалізувалися в 2012 році у країнах із низьким та середнім рівнем доходів, підвищилася: загальні інвестиції становили, за даними Світового банку, \$181 млрд. [3], що майже на 6% більше, ніж у попередньому році (рис. 1). При цьому іноземні інвестиції в ін-

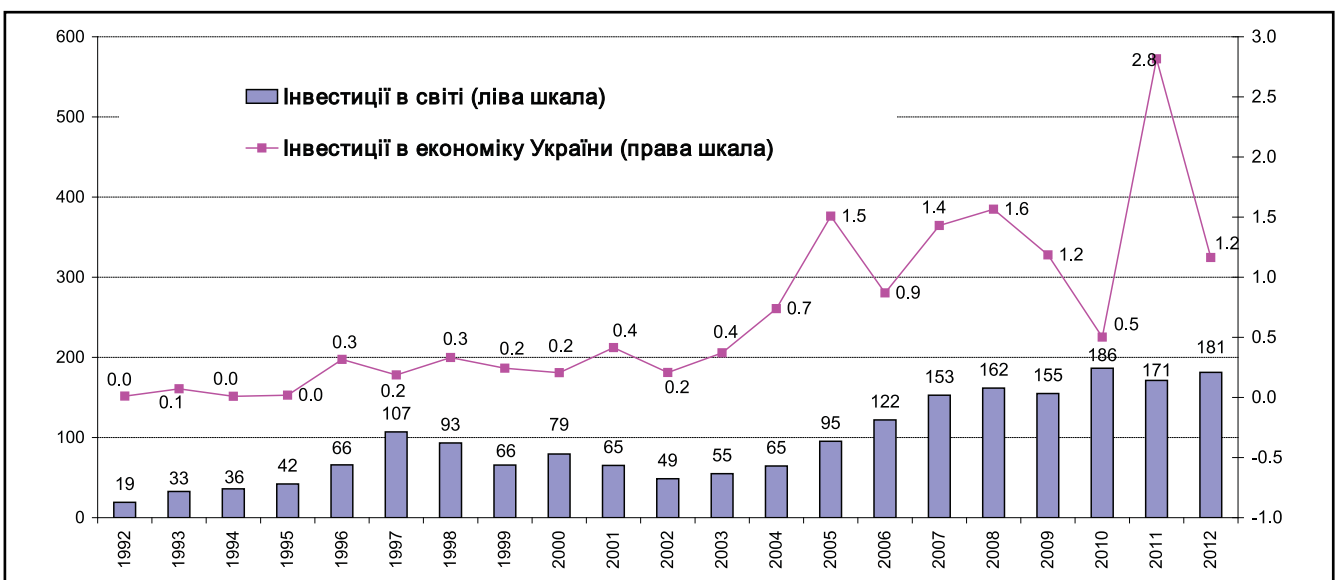

Рисунок 1. Приватні інвестиції в інфраструктурні проекти країн, що розвиваються, \$ млрд.

Джерело: складено автором за даними PPI Database, World Bank

фраструктурні проекти на засадах ДПП зросли на 14%, а частка коштів іноземних інвесторів у загальній вартості інфраструктурних проектів перевищила 60%.

Слід зауважити, що згідно з методологічними підходами Світового банку до інфраструктурних проектів, що реалізуються за участі приватного сектору, також включається приватизація [3]. Однак у національному законодавстві (зокрема, відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» [4]), а також у міжнародній науковій літературі приватизація не вважається формою державно-приватного партнерства [5].

Незважаючи на загальносвітове підвищення активності приватних інвесторів, інвестування в регіони Європи та Центральної Азії в 2012 році суттєво скоротилося – в 1,9 раза (рис. 2). Не стала виключенням і економіка України, де зменшення приросту було ще суттєвішим (в 2,4 раза всього, а без врахування приватизації – на 27%). Усього з 1992 року в інфраструктурні проекти економіки України вкладено лише \$14,2 млрд. приватних коштів, з яких у рамках проектів ДПП – \$11,5 млрд., у тому числі за рахунок коштів іноземних інвесторів – \$10,4 млрд.

Слід зазначити, що частка інвестиційного капіталу, накопиченого в Україні з 1992 року, відносно загальних інвестицій в країнах Європи та Центральної Азії майже не змінюється протягом 2004–2012 років та становить у середньому 4,5%, у той час як, наприклад, частка Росії підвищилася за аналогічний період з 35 до 40%, а частка Білорусі – з 1,5 до 3% тощо. Тобто найближчі сусіди України з групи країн із середнім рівнем доходів активно здійснюють модернізацію інфраструктури шляхом реалізації інвестиційних інфраструктурних проектів (у тому числі на засадах залучення іноземних інвестицій у проекти ДПП). Крім того, як видно з графіка, інвестиції в українські проекти характеризуються вкрай високою волатильністю навіть в ті роки, коли глобальна економіка була доволі стабільною. Це говорить про наявність в Україні внутрішньополітичних проблем щодо визначення

чіткого стратегічного вектора, спрямованого на розвиток державно-приватного партнерства.

У 2012 році в країнах з низькими та середніми доходами було укладено угоди щодо реалізації нових 362 інфраструктурних проектів (здійснено фінансове або договірне узгодження) вартістю \$162,7 млрд., що є другим за обсягом річним рівнем залучення інвестицій за всю історію спостережень.

Слід зазначити, що вагомий рівень загальносвітового інвестування значною мірою був забезпеченим групою з шести країн-лідерів по залученню капіталу в сферу інфраструктури. Протягом 2009–2012 років особливо активно розвиваються ДПП-проекти в Індії та Бразилії (рис. 3). Частка цих двох країн в обсягах залучення інвестицій в інфраструктурні проекти протягом останніх чотирьох років сягає понад 50% серед країн із низькими та середніми доходами. Лише в 2012 році започатковано 106 нових проектів в Індії та 54 – в Бразилії.

Активність інвесторів в інших країнах світу (без Бразилії та Індії) є значно помірнішою, про що свідчить поступове зменшення кількості країн, що розпочинали нові проекти (рис. 3). Без врахування інвестиційної діяльності Бразилії та Індії обсяг залучення приватних інвестицій в інфраструктурні проекти протягом останніх чотирьох років скоротився майже на 20% у світовому масштабі.

Слід відмітити, що у 2012 році нові великі проекти (вартістю понад \$1 млрд.) продовжували концентрувати основну частину нових інвестицій (53,8% у 23 проектах), при цьому обсяг залучених інвестицій до них в 1,7 раза перевищував аналогічні показники за 2011 рік. Інші групи проектів були менш цікавими для залучення приватних інвестицій: інвестиції в проекти вартістю від \$500 млн. до \$1 млрд. у 2012 році скоротилися на 22,8%, а вартістю до \$500 млн. – на 33,3% відносно попереднього року.

В Україні, за даними Світового банку, в 2011–2012 роках започатковано 22 нових проекти вартістю \$2,6 млрд., з яких 12 – приватизаційні проекти з обсягом вкладених коштів

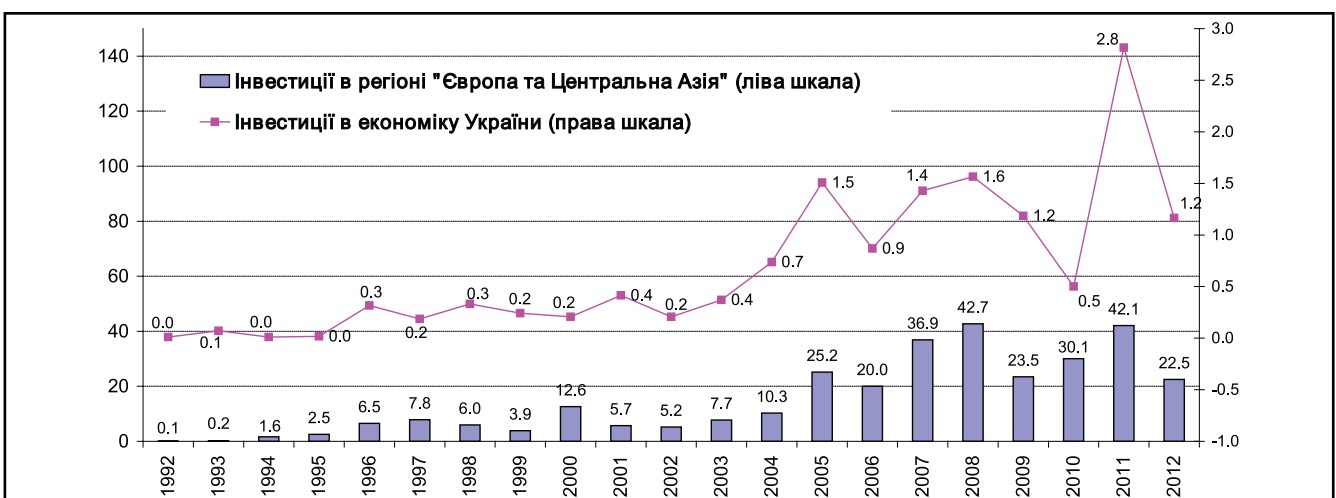

Рисунок 2. Приватні інвестиції в інфраструктурні проекти країн, що розвиваються, в регіоні «Європа та Центральна Азія», \$ млрд.

Джерело: складено автором за даними PPI Database, World Bank

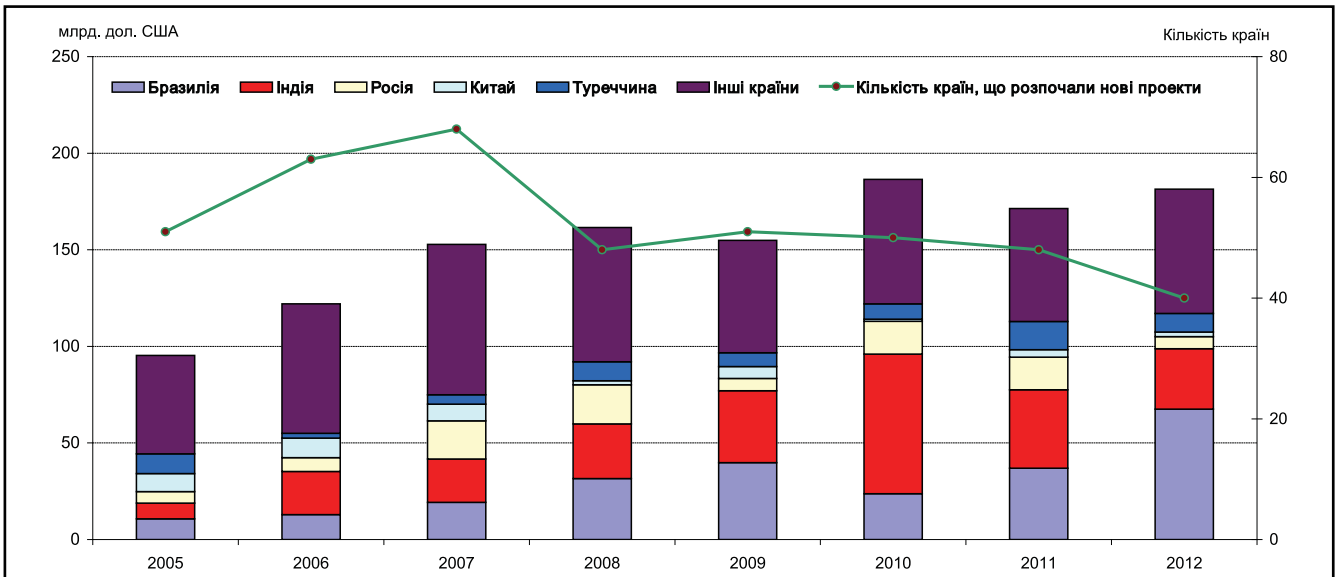

Рисунок 3. Приватні інвестиції в інфраструктурні проекти в країнах, що є найбільшими реципієнтами інвестицій

Джерело: складено автором за даними PPI Database, World Bank

\$1,36 млрд. (\$1,32 млрд. – «Укртелеком», \$0,04 млрд. – обласні газорозподільні компанії). Інші десять проектів загальною вартістю \$1,2 млрд. реалізуються «з нуля» по типу ДПП та відносяться до сфери вітрової та сонячної енергетики (вартістю від \$5 млн. до \$411 млн.). Досі відсутні ДПП-проекти у сфері будівництва транспортної інфраструктури.

Як і в попередні роки, динаміка інвестицій є різною в різних секторах. В 2012 році (як і в 2011 році) скоротилися інвестиції у сферу телекомунікацій (на 13%). Натомість зросли інвестиції в усі інші інфраструктурні сфери: транспорт – на 34%; комунальні послуги – на 54%; енергетику – на 6% (рис. 4). В 2012 році найцікавішими сферами інфраструктури для вкладання приватних коштів серед країн із низьким та середнім рівнем доходів залишалися енергетика та телекомуніка-

ції – 42% та 29% загального обсягу відповідно. Однак до них вже впритул наблизилася сфера транспорту, зайнявши 27% за підсумками 2012 року. Схожа картина спостерігається і в розподілі коштів іноземних інвесторів у ДПП-проектах: енергетика – 40%, телекомунікації – 36, транспорт – 24%.

Іноземні інвестиції у ДПП-проекти сфери енергетики в 2012 році зросли на 11% і переважно спрямовувалися в країни Південної Америки і Карибського басейну (зростання 37% із часткою 47% у загальному підсумку) та Південної Азії (зростання 49% із часткою 11% у загальному підсумку). Фактично даний сектор активно розвивався у всіх регіонах світу, за виключенням країн Європи, Центральної та Східної Азії. Сфера електроенергетики привертає найбільше приватних інвестицій у даному секторі – понад 80% накопиче-

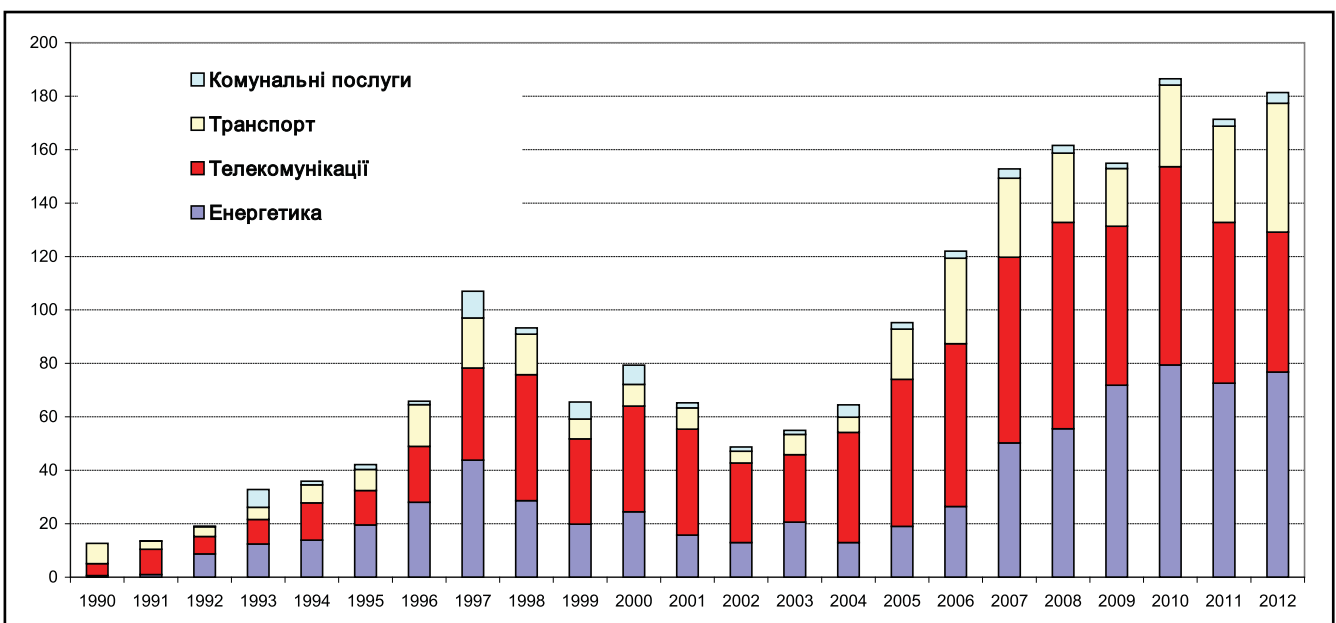

Рисунок 4. Приватні інвестиції в інфраструктурні проекти країн, що розвивються, в розрізі секторів, \$ млрд.

Джерело: складено автором за даними PPI Database, World Bank

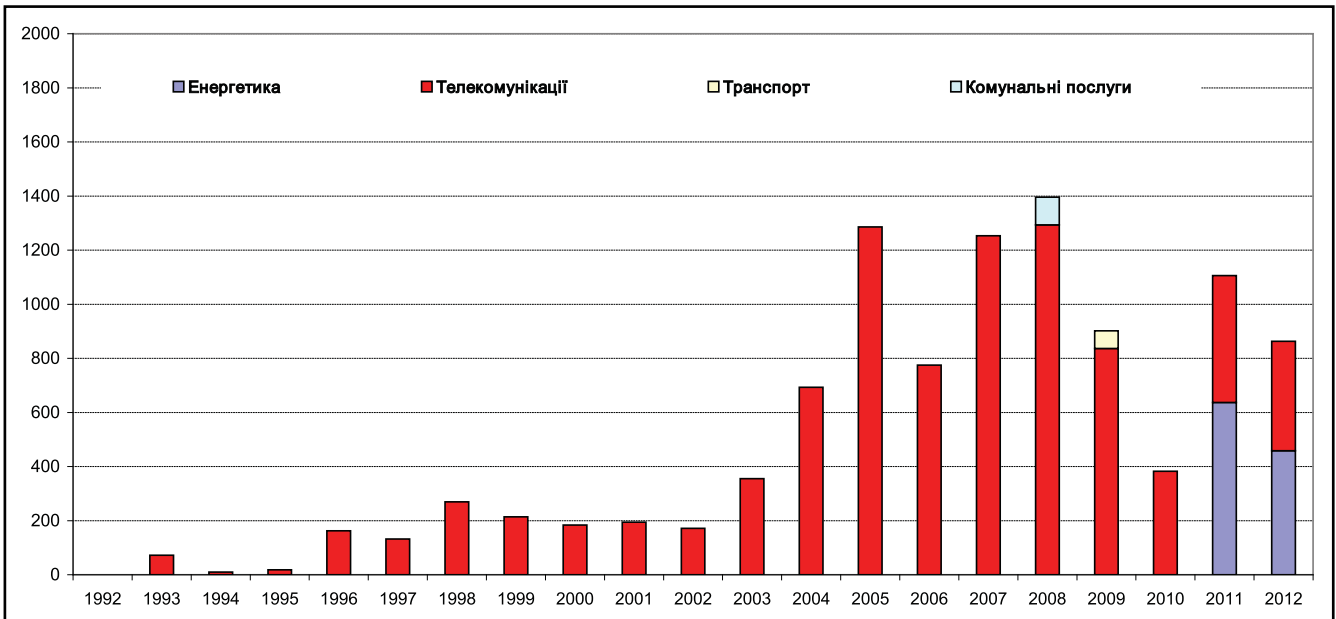

Рисунок 5. Іноземні інвестиції в ДПП-проекти сфери інфраструктури в Україні в розрізі секторів, \$ млн.

Джерело: складено автором за даними PPI Database, World Bank

ного обсягу (в тому числі виробництво електроенергії – 65%), у той час як сфера інфраструктури природного газу – лише 17% (в тому числі транспортування природного газу – 12%).

Іноземні інвестиції у ДПП-проекти сфери транспорту в 2012 році зросли на 68% і переважно спрямовувалися в регіони Східної Азії та Південної Америки, де зростання відбулося у трьох- та чотирикратному розмірах. Інвестування транспортних ДПП-проектів за рахунок іноземних коштів в інших регіонах світу в 2012 році фактично припинилося. В цьому сегменті інфраструктури найбільше іноземних інвестицій залучається до сфери будівництва автомобільних доріг – 42% загального обсягу (в тому числі будівництво автомагістралей – 34%). Залучення інвестицій до решти видів транспортної інфраструктури становить помітно менші обсяги: залізниці – 13%, морські порти – 25, аеропорти – 21%.

Телекомунікації залишаються найбільш привабливим сегментом інфраструктури для іноземних інвесторів. Однак у 2012 році продовжилося їхнє скорочення (на 13%) практично у всіх регіонах світу, за виключенням Східної Азії. Найпомітніше скорочення іноземних інвестицій в цю сферу зафіксовано у країнах Європи і Центральної Азії – на 29%, або на \$2,7 млрд.

Для 2012 року характерним є відновлення іноземного інвестування ДПП-проектів сфери комунальних послуг (приріст на 45%) практично у всіх регіонах світу, за виключенням Південної Америки, де скорочення триває вже другий рік поспіль. Утім найбільші за обсягом іноземні інвестиції накопичено саме в цьому регіоні – 41% загального підсумку, а також у Східній Азії (40%). Системи водовідведення та очищення займають найбільші частки серед сфер інтересів інвесторів об'єктів комунальної інфраструктури – 60% та 34% загального обсягу відповідно.

Серед форм реалізації ДПП-проектів іноземними інвесторами надається перевага проектам з нуля (проекти «зеленого

поля») – 1860 проектів, або 71% загального числа проектів у світовому масштабі за 1990–2012 роки (в тому числі в 2012 році 108 проектів та 91% відповідно). Інші форми реалізації ДПП-проектів займають значно менші обсяги: концесії – 634 проекти (24%), контракти на управління – 144 проекти (5%). Приватизація, як альтернативна форма участі іноземних інвесторів у розвитку інфраструктури, також не має помітної переваги – всього 300 проектів у світовому масштабі.

Секторна структура іноземних інвестицій в ДПП-проекти інфраструктури економіки України характеризується домінуванням сфери телекомунікацій (88% загального обсягу інвестицій переважно з Російської Федерації), що особливо посилюється в 2011 році після приватизації «Укртелекому» (рис. 5). Характерною тенденцією економіки України є майже повна відсутність приватних інвестицій в транспортні та комунальні послуги (як у цілому, так і за рахунок іноземних інвесторів): лише 1% на кожний сектор від накопиченого обсягу загальних інвестицій за 20 років, у той час як у світовому масштабі ці сегменти інфраструктури займають 18% та 4% загальних інвестицій відповідно.

В Україні зареєстровано 15 ДПП-проектів за участі іноземних інвесторів, серед яких шість проектів у сфері енергетики (з обсягом залучених коштів \$1,1 млрд.) і сім проектів у сфері телекомунікацій (\$9,2 млрд.). 13 з 15 проектів є проектами «зеленого поля». В Україні лише сфера телекомунікацій (переважно мобільний зв'язок) має стабільну динаміку залучення приватних інвестицій у ДПП-проекти.

Слід також зауважити про абсолютну неефективність розвитку національної інфраструктури на засадах реалізації приватизаційних проектів. Так, за 1993–2012 роки в середньому на 1 (один) ДПП-проект залучено \$687 млн. іноземних інвестицій для розвитку інфраструктурного проекту, тоді як на один приватизаційний проект – лише \$28 млн.!

Модернізація національної інвестиційної політики

Багато країн світу продовжують лібералізацію інвестиційного законодавства, заохочуючи іноземні інвестиції в різні галузі промисловості для стимулювання економічного зростання. В той же час у ряді країн запроваджуються нові нормативно-обмежувальні заходи, серед яких: обмежувальна політика для входження іноземних інвесторів (наприклад, у сільському господарстві, фармацевтиці), можливість націоналізації та повернення інвестицій (у добувній промисловості) та інші заходи [1].

Посилилися тенденції формування міжнародної інвестиційної політики. Щорічне число нових двосторонніх інвестиційних договорів продовжує знижуватися, в той час як збільшується інтенсивність регіональної інвестиційної політики. Також усе більшу популярність у міжнародній інвестиційній політиці набуває політика сталого розвитку. З'явилися численні ідеї для реформування системи врегулювання інвестиційних спорів, окремі з яких були введені в дію.

Діяльність підрозділів ТНК досить часто потребує узгодження із стандартами соціальної відповідальності бізнесу. Особливо актуальною ця проблема є серед малих і середніх підприємств. Розв'язання даної проблеми можливе шляхом включення стандартів соціальної відповідальності бізнесу до національних програм розвитку підприємництва. За допомогою ТНК можливим є здійснення гармонізації стандартів і вимог на рівні галузей у цілому.

Активізація інвестиційної діяльності в контексті формування основ забезпечення сталого розвитку наразі стає пріоритетом для всіх країн. Це призводить до появи специфічної інвестиційної політики як на національному, так і на міжнародному рівнях. На національному рівні вона включає інтеграцію принципів інвестиційної політики сталого розвитку в стратегії економічного розвитку країни. На міжнародному рівні здійснюється політика розвитку міжнародних інвестиційних угод, врівноваження прав і обов'язків держави та інвесторів, а також удосконалення управління в рамках режиму міжнародних інвестиційних угод.

Для забезпечення прискореного розвитку інфраструктури країни відкривають сферу національної інфраструктури для допуску іноземних інвесторів, створюючи при цьому рамкові умови діяльності на засадах публічно-приватного партнерства. При цьому важливого значення набуває оцінка потенціалу внутрішніх приватних інвесторів для визначення оптимальної межі відкритості сфери інфраструктури для іноземного інвестора.

Успішність реалізації ДПП-проектів також залежить від раціональності системи відбору інвестиційних проектів для їх реалізації. Концесійна форма ДПП-проектів є більш пріоритетною, оскільки більшою мірою дозволяє збалансувати інтереси держави та інвестора. Проекти середньої складності мають більше шансів на успіх, оскільки в них легше реалізувати комерційну вигоду для інвесторів, а соціально-економічні результати можуть бути чітко визначені.

Враховуючи довгостроковий характер концесійних угод у сфері інфраструктури, правова база повинна забезпечувати врахування інтересів як держави, так і приватного сектору, зокрема: чіткі гарантії для інвесторів, у тому числі щодо умов договору та майнових прав; врегулювання питань адекватного розподілу ризиків між приватним і державним партнерами; забезпечення можливості повноцінного захисту довгострокових національних інтересів тощо.

При реалізації концесійних інфраструктурних проектів важливим є недопущення переростання державних монополій в приватні. Тому скрізь, де це можливо, здійснення концесійних проектів має бути спрямоване на створення рівних умов конкуренції. Введення в дію конкурентних правил та секторних обмежень має розглядатися як попередня умова для успішного розвитку інфраструктурних послуг.

Висновки

Аналіз світових тенденцій розвитку процесів іноземного інвестування в контексті реалізації інфраструктурних проектів на засадах ДПП дозволяє зробити ряд висновків для економіки України.

Так, оскільки в міжнародній інвестиційній політиці простежується чіткий вектор її орієнтації на принципи сталого розвитку, це потребує впровадження даного принципу і в умовах України. Для цього необхідно розробляти державні документи економічного та соціального розвитку із врахуванням елементів концепції сталого розвитку, а саме: забезпечення балансу між розв'язанням соціально-економічних проблем та збереженням навколишнього середовища.

Важливим елементом оптимізації використання коштів іноземних інвесторів є створення умов для їх ефективного розміщення в українській економіці. Аналіз світових тенденцій іноземного інвестування показав, що країни з ринками, що формуються, нині активно застосовують інструмент ДПП як конкурентоспроможний механізм залучення іноземного капіталу (особливо у сфері розвитку інфраструктури).

Враховуючи складність договірних умов у концесійних інфраструктурних проектах, важлива роль належить створенню сильних інститутів ДПП, діяльність яких має бути узгодженою з політикою секторального регулювання. В зв'язку із зазначеним набуває вагомої актуальності питання здійснення відповідних зрушень у контексті реалізації єдиної державної політики у сфері ДПП, формування інституційної структури ДПП та впровадження ряду нормативних змін, пов'язаних з адаптацією національних правил діяльності ДПП до міжнародних стандартів. Створення спеціального підрозділу, відповідального за політику ДПП у країні, є бажаною складовою ефективною державної політики у цій сфері.

Формування потенціалу для розвитку інфраструктури на основі капіталу прямих іноземних інвестицій у рамках ДПП має бути невід'ємною частиною інвестиційної політики. При цьому нормативно-правова база для ДПП має бути достатньо досконалою, щоб забезпечувати баланс інтересів між інвестором і державою та створювати основи для форму-

вання громадянського суспільства, виводячи на перший план забезпечення суспільних інтересів.

Список використаних джерел

1. World investment report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies // United Nation. – New York and Geneva. – 236 p.
2. World investment report 2013: Global Value Chains: Investment and Trade for Development // United Nation. – Geneva. – 264 p.

3. Private Participation in Infrastructure Database. – [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://ppi.worldbank.org/index.aspx>

4. Закон України «Про державно-приватне партнерство». – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

5. Public-Private Partnerships: When and How. / Engel, E., Fischer R., Galetovic A. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://cowles.econ.yale.edu/~engel/pubs/efg_public-private.pdf

УДК 330.101.54

М.В. ЛЕЙФУРА,
аспірант, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Тіньова зайнятість у контексті інноваційного розвитку підприємств в Україні

У статті досліджено таке явище, як тіньова зайнятість, її стан та динаміка в Україні. Проаналізовано взаємозв'язок між інноваційним розвитком підприємства та тіньовою зайнятістю. Наведені основні причини тіньової зайнятості та запропоновані шляхи її обмеження.

Ключові слова: тіньова зайнятість, інноваційний розвиток, детінізація ринку праці.

В статье исследовано такое явление, как теневая занятость, ее состояние и динамика в Украине. Проанализирована взаимосвязь между инновационным развитием предприятия и теневой занятостью. Приведены основные причины теневой занятости и предложены пути ее преодоления.

Ключевые слова: теневая занятость, инновационное развитие, детенизация рынка труда.

The paper considers shadow employment, its status and dynamics in Ukraine. Analyzed is the relationship between innovative enterprises development and shadow employment. The primary reasons for shadow employment and the ways of limiting them are shown.

Keywords: shadow employment, innovation development, labor market de-shadowing.

Постановка проблеми. В сучасних умовах одним з ключових аспектів економічного зростання є розвиток інноваційної діяльності, що розглядається як вирішальний чинник формування національної конкурентоспроможності.

Водночас спостерігається поширення тінізації економіки в Україні, що зумовлює макроекономічні диспропорції та структурні деформації суспільно-економічного розвитку і призводить до різкого зниження ефективності державної економічної політики в цілому та негативно впливає на інноваційно-інвестиційні процеси на рівні підприємств.

Тіньова економіка притаманна всім країнам світу незалежно від моделі та рівня їхнього соціально-економічного розвитку. Особливої актуальності дана проблема набуває для України, де впродовж багатьох років існує високий рівень тінізації національної економіки. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України в 2011 році рівень тіньової економіки становив 34%, а за оцінками провідного міжнародного експерта Ф. Шнайдерра, за аналогічний період даний досягає навіть більшого рівня – 44,1% [2, 4]. За своєю природою це явище багатогранне, що містить об'єктивний характер і впливає на всі аспекти соціально-економічної діяльності, зокрема і на тіньову зайнятість.

Високий рівень оподаткування легального бізнесу та складна система його адміністрування, вимушена неповна зайнятість, безробіття, низькі стандарти оплати праці та неефективність соціально-економічних інститутів, усе це призвело до відпливу частини населення з офіційного сектору економіки та збільшення тіньової зайнятості.

Існування тіньового ринку праці суттєво впливає на скорочення у структурі доходів бюджету, особливо в частині податкових надходжень, що, своєю чергою, являють собою суттєву перешкоду на шляху до забезпечення сталого розвитку економіки країни. Тому розробка напрямів нівелювання негативного впливу тіньового сектору є стратегічним завданням, що передбачає створення сприятливих умов для легальної економічної діяльності суб'єктів господарювання, оскільки добробут будь-якої країни перш за все залежить від матеріального становища її населення.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблеми тінізації економіки досліджували такі відомі зарубіжні учені, як Г. Абадінські, Дж. Арвай, Д. Блейдс, П. Глодек, П. Гутман, Б. Даллаго, Е. Де Сото, Л. Ебергард, Б. Кірчоф, П. Мау-